

**Лисько Т.Д.**  
*Академія адвокатури України,  
доцент кафедри кримінального та адміністративного права,  
кандидат юридичних наук*

## **КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗГВАЛТУВАННЯ ТА СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО: НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА**

6 грудня 2017 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», який набуває чинності 11 січня 2019 року, за винятком окремих його положень.

Цим Законом вносяться суттєві зміни до системи злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Так, законодавець вказує, що вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи слід кваліфікувати як згвалтування (ч. 1 ст. 152 проекту КК України). Таким чином, констатуємо розширення змісту поняття «згвалтування», яке включатиме не тільки «природні» статеві зносини, а і насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом та введення до статевих органів особи будь-яких предметів, що наразі кваліфікується як хуліганство (відповідна частина ст. 296 КК України).

Окремого тлумачення потребує термінологічний зворот «дії сексуального характеру». Зауважимо, що законодавець завжди уникав прив'язки злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості до мети та мотиву їх вчинення. Очевидно, така позиція законодавця була виправдана, оскільки на практиці трапляються випадки вчинення цих злочинів не тільки з сексуальних мотивів, а й з мотивів помсти, ревнощів, з метою самоствердження тощо. Тому наразі доповнювати дані склади злочинів конститутивною ознакою, яка є по суті проявом суб'єктивної сторони складу злочину, вважаємо не досить вдалим.

Адже визначити сексуальний характер дій можливе лише з огляду на суб'єктивне ставлення винного до вчинюваних ним дій.

Зауважимо, що в проекті законодавець відмовився від таких обов'язкових конститутивних ознак об'єктивної сторони складу злочину зґвалтування як застосування фізичного насильства або погрози його застосування чи вчинення статевих зносин із використанням безпорадного стану потерпілої особи. Натомість законодавець обмежується вказівкою на відсутність згоди потерпілої особи. Відповідно до примітки до ст. 152 КК, згода вважається добровільною, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи, з урахуванням супутніх обставин. Одразу виникає питання щодо «супутніх обставин». Очевидно, йдеться про обстановку вчинення злочину, з якої особа має зробити висновок про наявність чи відсутність згоди іншої особи на статеві зносини. Проте варто лише уявити проблеми, що виникнуть на практиці при застосування цієї норми. Законодавець вводить нетипове оціночне поняття, яке покладено в основу складу одного з найнебезпечніших злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Крім того, це прямо суперечить вказівці, що міститься у ст. 35 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (далі – Конвенція), де рекомендовано вжити всіх необхідних заходів, в тому числі й законодавчих, для забезпечення того, щоб умисну поведінку, яка полягає у вчиненні актів *фізичного насильства* проти іншої особи, було криміналізовано (*курсив* – виділено мною – Т.Л.)

Законодавець встановлює підвищену кримінальну відповідальність за вчинення зґвалтування щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, або щодо особи у зв'язку з виконанням цією особою службового, професійного чи громадського обов'язку, або щодо жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності (ч. 2 ст. 152 КК).

Ще однією новелою законодавства є абсолютна заборона на вступ у статевий зв'язок у будь-якій формі для осіб, що не досягли 14-річного віку: «незалежно від її добровільної згоди» (ч. 4 ст. 152 КК). При цьому покарання досить строге – позбавлення волі на строк від 8 до 15 років.

У ч. 5 ст. 152 КК міститься особливо обтяжуюча обставина – спричинення тяжких наслідків. Очевидно, це поняття має більш широкий обсяг, ніж «особливо тяжкі наслідки». Воно повинне бути чітко визначене на рівні постанови Пленуму Верховним Судом України.

В КК не знайшла відображення рекомендація про криміналізацію такої форми умисної поведінки як примушування іншої особи до здійснення, без згоди, актів сексуального характеру з третьою особою (п. с ч. 1 ст. 36 Конвенції).

Нової редакції зазнала й ст. 153 КК «Сексуальне насильство», під яким розуміється «вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи» (ч. 1 ст. 153 КК).

Таким чином, констатуємо суттєві зміни у системі злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, що будуть чинними вже з наступного року. Наразі окремі поняття, що вживаються у національному законодавстві вперше, потребують тлумачення, а ті термінологічні звороти, що є типовими для вітчизняного КК, потребують уточнення та роз'яснення з огляду на розширювальне їх застосування. Очевидно нагальною є потреба переглянути положення, що містяться в постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» від 30 травня 2008 року № 5 та виробити узагальнені рекомендації для правозастосовної практики.